

TALABALARDA IJTIMOIIY-SIYOSIY FAOLLIKNI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ziyatova Shohsanam Asror qizi

Xalqaro innovatsion universiteti Magistratura bo'limi

Psixologiya yo'nalishi 1 kurs magistranti

Tel. +998 99 343-04-89

Annotatsiya: Ushbu maqola talabalarda ijtimoiy-siyosiy faollikni oshirishning psixologik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda ijtimoiy-siyosiy faollikning psixologik omillari, shu jumladan motivatsiya, shaxsiy qadriyatlar, ijtimoiy muhit va o'z-o'zini hurmat qilish kabi jihatlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida talabalarning faolligini oshirishda psixologik yondashuvlarning samaradorligi aniqlandi. Maqola talabalarni ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga jalb qilish bo'yicha amaliy takliflarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-siyosiy faollik, talabalar, psixologik omillar, motivatsiya, ijtimoiy muhit, o'z-o'zini hurmat qilish.

Ijtimoiy-siyosiy faollik jamiyatning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, ayniqsa yoshlar, xususan talabalar, bu jarayonda faollikni oshirib borishi kerak. Talabalarning ijtimoiy-siyosiy faolligi ularning shaxsiy rivojlanishi, fuqarolik mas'uliyati va jamiyatdagi o'zgarishlarga ta'sir qilish qobiliyatini oshiradi. Biroq, ko'plab talabalar ijtimoiy-siyosiy masalalarda passiv bo'lib qolmoqda, bu esa psixologik omillarni chuqur tahlil qilishni talab qiladi. Ushbu maqola talabalarda ijtimoiy-siyosiy faollikni oshirishning psixologik xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, motivatsiya, ijtimoiy muhit va shaxsiy qadriyatlarning ta'sirini tahlil qiladi.

Talabalarda ijtimoiy-siyosiy faollikni oshirishning psixologik xususiyatlari ko'p qirrali va murakkab jarayon bo'lib, bu jarayon talabalarning shaxsiy xususiyatlari, psixologik holati, ijtimoiy muhit va tashqi omillar bilan chambarchas bog'liq. Quyida ushbu mavzuni batafsil yoritib, psixologik xususiyatlar, ularning mexanizmlari va amaliy yondashuvlarni kengroq ko'rib chiqamiz.

Motivatsiya va shaxsiy qiziqish

Ijtimoiy-siyosiy faollikning asosiy psixologik omillaridan biri motivatsiyadir. Motivatsiya ikkiga bo'linadi:

- Ichki motivatsiya: Talaba o'zini rivojlantirish, jamiyatga foyda keltirish yoki o'z qadriyatlariga mos keladigan maqsadlarga erishish istagidan kelib chiqadi. Masalan, adolatli jamiyat qurishga intilish yoki ijtimoiy muammolarni hal qilishga hissa qo'shish kabi.

- Tashqi motivatsiya: Bu rag‘batlantirish tizimi, e’tirof, mukofotlar yoki ijtimoiy mavqe kabi omillarga bog‘liq. Masalan, talaba jamoat ishlarida faol bo‘lib, o‘qituvchilar yoki tengdoshlar tomonidan e’tirof etilishini xohlashi mumkin.

Psixologik xususiyat: Talabalarda ijtimoiy-siyosiy faollikni oshirish uchun ularning shaxsiy qiziqishlari va maqsadlari aniqlanishi kerak. Agar talaba o‘zini jamiyatning bir qismi sifatida his qilmasa yoki siyosiy jarayonlarni o‘z hayotiga aloqador deb bilmasa, faolligi past bo‘ladi. Shu sababli, ularning qiziqishlarini keltirib chiqaradigan masalalar (masalan, ta’lim sifati, ekologiya, yoshlar huquqlari) muhokama qilinishi lozim.

Amaliy yondashuv:

- Talabalarni ijtimoiy-siyosiy faoliyatga jalb qilish uchun ularning qiziqishlariga mos keladigan loyihalar tashkil etish (masalan, ekologik aksiyalar, yoshlar forumlari).

- Munozaralar va ochiq suhbatlar orqali talabalarning o‘z fikrlarini bildirishiga imkon yaratish.

O‘ziga ishonch va liderlik sifatlari

Talabalarning ijtimoiy-siyosiy faolligi ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchi va liderlik qobiliyatlariga bog‘liq. O‘ziga ishonchi yuqori bo‘lgan talabalar o‘z fikrlarini ochiq ifoda etishga, guruhlarda faol ishtirok etishga va tashabbus ko‘rsatishga tayyor bo‘ladilar.

Psixologik xususiyat: O‘ziga ishonchning pastligi yoki ijtimoiy muhitda qabul qilinmaslik qo‘rquvi talabalarni faollikdan chetlatadi. Aksincha, o‘zini qadrlash hissi yuqori bo‘lgan talabalar mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishga va boshqalarni ilhomlantirishga qodir. Liderlik sifatlari, masalan, qaror qabul qilish, guruhni boshqarish va tashkiliy ko‘nikmalar, talabalarni ijtimoiy-siyosiy faoliyatda muvaffaqiyatli qiladi.

Amaliy yondashuv:

- Liderlik bo‘yicha treninglar va seminarlar tashkil qilish.

- Talabalarga kichik guruhlarda loyihalar boshqarish imkoniyatini berish, masalan, universitet ichidagi tadbirlarni tashkil qilish.

- Ijobiy teskari aloqa (feedback) orqali talabalarning o‘ziga ishonchini oshirish.

Ijtimoiy muhitning ta’siri

Talabalarning ijtimoiy-siyosiy faolligi ularning atrofidagi muhit – tengdoshlar, o‘qituvchilar, oila va jamiyatning umumiy munosabatiga bog‘liq. Agar muhit qo‘llab-quvvatlovchi va ochiq bo‘lsa, talabalar o‘zlarini xavfsiz his qilib, faol ishtirok etadilar.

Psixologik xususiyat: Ijtimoiy psixologiyada guruh dinamikasi muhim rol o‘ynaydi. Tengdoshlarning faolligi talabalarni rag‘batlantiradi, chunki ular guruhning bir qismi bo‘lishni xohlashadi. Aksincha, repressiv yoki befarq muhit talabalarni passivlikka undaydi. O‘qituvchilar va oilaning munosabati ham talabalarning siyosiy

faolligiga ta'sir qiladi. Masalan, o'qituvchilarning talabalarni muhokamalarga jalb qilishi yoki oilaning siyosiy masalalarni muhokama qilish odati faollikni oshiradi.

Amaliy yondashuv:

- Universitetlarda ochiq munozara platformalari yaratish, masalan, “debat klublari” yoki “yoshlar parlamenti”.
- Tengdoshlar o'rtasida hamkorlikni rag'batlantirish uchun jamoaviy loyihalar tashkil qilish.
- O'qituvchlarni talabalarining ijtimoiy faolligini qo'llab-quvvatlashga o'rgatish.

Kritik fikrlash va axborot savodxonligi

Zamonaviy dunyoda ijtimoiy-siyosiy faollik axborotni tahlil qilish va to'g'ri baholash qobiliyatiga bog'liq. Talabalar axborot oqimida manipulyatsiyalarni aniqlay olishi va o'z pozitsiyasini shakllantirishi kerak.

Psixologik xususiyat: Kritik fikrlash talabalarga o'z nuqtai nazarini mustahkamlashga va asosli qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Axborot savodxonligi esa ularga ishonchli manbalarni tanlash va soxta yangiliklardan qochish imkonini beradi. Agar talaba axborotni tahlil qila olmasa, u siyosiy jarayonlardan chetda qolishi yoki noto'g'ri yo'naltirilishi mumkin.

Amaliy yondashuv:

- Media savodxonligi bo'yicha kurslar tashkil qilish.
- Talabalarni ilmiy tadqiqotlar va faktlarni tekshirish usullariga o'rgatish.
- Siyosiy masalalar bo'yicha ochiq ma'ruzalar va tahliliy muhokamalarni tashkil qilish.

Emotsional barqarorlik va psixologik chidamlilik

Ijtimoiy-siyosiy faoliyat ko'pincha stressli vaziyatlar, qarama-qarshiliklar va noaniqlik bilan bog'liq. Talabalarining emotsional barqarorligi ularning ushbu jarayonlarda faol ishtirok etishiga ta'sir qiladi.

Psixologik xususiyat: Emotsional intellekt (o'z his-tuyg'ularini boshqarish va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish) talabalarga qarama-qarshiliklarni hal qilishda va guruhlarda hamkorlik qilishda yordam beradi. Psixologik chidamlilik esa ularni muvaffaqiyatsizlik yoki tanqiddan keyin faoliyatni davom ettirishga undaydi.

Amaliy yondashuv:

- Universitetlarda psixologik maslahat xizmatlarini yo'lga qo'yish.
- Stressni boshqarish bo'yicha seminarlar o'tkazish.
- Talabalarga emotsional intellektni rivojlantirish uchun guruh mashg'ulotlari taklif qilish.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar

Talabalarining ijtimoiy-siyosiy faolligi ularning axloqiy qadriyatlariga bog'liq. Adolat, tenglik, mas'uliyat va inson huquqlariga hurmat kabi qadriyatlar talabalarni faol bo'lishga undaydi.

Psixologik xususiyat: Agar talaba o‘z faoliyatini jamiyat uchun muhim deb bilsa, u ko‘proq tashabbus ko‘rsatadi. Aksincha, axloqiy qadriyatlarning yo‘qligi yoki jamiyatga ishonchsizlik talabalarni befarqlikka olib keladi.

Amaliy yondashuv:

- Ijtimoiy adolat va inson huquqlari bo‘yicha ma‘ruzalar tashkil qilish.
- Volontyorlik va xayriya loyihalarini rag‘batlantirish.
- Talabalarni jamiyatdagi muammolarni hal qilishda faol ishtirok etishga undovchi namunalar keltirish.

Shaxsiy xususiyatlar va individual farqlar:

Har bir talabaning shaxsiy xususiyatlari – temperament, xarakter va psixologik holati – ijtimoiy-siyosiy faollikka ta’sir qiladi. Masalan, ekstrovert talabalar odatda guruh faoliyatida faolroq bo‘ladi, introvertlar esa chuqur tahlil va individual loyihalarda ko‘proq ishtirok etishi mumkin.

Psixologik xususiyat: Shaxsiy xususiyatlarni hisobga olish talabalarni faollikka jalb qilishda samarali yondashuvlarni tanlashga yordam beradi. Masalan, ba’zi talabalar ommaviy tadbirlarda faol bo‘lsa, boshqalari kichik guruhlarda yoki yozma tahlil orqali o‘zini namoyon qiladi.

Amaliy yondashuv:

- Talabalarning shaxsiy xususiyatlarini aniqlash uchun psixologik testlar o‘tkazish.
- Har xil turdagi faoliyatlar (ommaviy tadbirlar, tahliliy loyihalar, onlayn muhokamalar) taklif qilish.
- Har bir talabaning qobiliyatlariga mos vazifalar berish.

Xulosa

Talabalarda ijtimoiy-siyosiy faollikni oshirish uchun psixologik xususiyatlarni hisobga olish va ularga mos yondashuvlarni qo‘llash zarur. Bu jarayon nafaqat talabalarning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatning umumiy barqarorligi va demokratik jarayonlarning rivojlanishiga ham hissa qo‘shadi. Quyidagi umumiy tavsiyalar samarali bo‘ladi:

- Ta’lim muhitini ochiq va qo‘llab-quvvatlovchi qilish: Universitetlar talabalarga o‘z fikrlarini erkin ifoda etish va faol ishtirok etish imkoniyatini berishi kerak.
- Amaliy loyihalarni joriy qilish: Talabalarni real muammolarni hal qilishga jalb qiluvchi loyihalar faollikni oshiradi.
- Psixologik qo‘llab-quvvatlash: Talabalarning emotsional va psixologik holatini mustahkamlash uchun maslahat xizmatlari va treninglar tashkil qilish.
- Siyosiy savodxonlikni oshirish: Talabalarga siyosiy jarayonlar, huquqlar va mas’uliyatlar haqida ma’lumot berish.

Adabiyotlar:

1. M. Q. Raxmanova Chirchiq davlat pedagogika instituti p.f.f.d.(PhD) Bargida Baxadirovna Mirjalilova Chirchiq davlat pedagogika instituti magistranti O'QUVCHILAR IJTIMOY FAOLLIGINI OSHIRISH – IJTIMOY ZARURIYAT SIFATIDA ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES
2. N.Ismoilova D.Abdullayeva IJTIMOY PSIXOLOGIYA O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti Toshkent — 2013
3. Samatova Iroda Azamjon qizi Nizomiy nomidagi TDPU “Pedagogika” kafedrasida o'qituvchisi. Najimova Sh. Nizomiy nomidagi TDPU, talaba.
<https://cyberleninka.ru/article/n/o-quvchilarning-ijtimoiy-siyosiy-kompetensiyasinishakllantirish-ijtimoiy-pedagogik-muammo-sifatida>
4. Словар практического психолога Сост. С.Ю.Головин. – Минск: Харвест, М.: ООО —Издательство АСТ, 2003. – С. 635-721.
5. Взаимодействие школы и семьи в формировании социальной активности подростков тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 13.00.01, кандидат педагогических наук Керкис, Сергей Станиславович